

Branislava Knežić¹
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Andragoški kadrovi u kazneno-popravnim zavodima: između potreba i realnosti²

Apstrakt: Imajući u vidu specifičnu prirodu obrazovanja, osposobljavanja i obuke zatvorenika tokom izvršenja zatvorske kazne i ambivalentan odnos struke i nauke prema toj vrsti tretmana, u radu smo, na osnovu analize podataka Uprave za izvršenje krivičnih sankcija o zaposlenima, dali odgovore na pitanja: ko sve obavlja posao edukatora i koje je inicijalno obrazovanje osoblja zaposlenog u službama za tretman i obuku i upošljavanje. Na osnovu rezultata istraživanja obavljenog 2016. godine na prigodnom uzorku (51 zaposlena osoba u pomenute dve službe u kazneno-popravnim zavodima u Požarevcu, Zabeli i Sremskoj Mitrovici) prikazani su podaci o stručnom usavršavanju i znanjima i veštinama koja im nedostaju u radu s osuđennicima. Podaci koje smo analizirali potvrdili su ranija saznanja da značajan broj zaposlenih u srpskim zatvorima po bazičnom obrazovanju nije profesionalno kompetentan za rad sa zatvorenicima (profesori istorije, marksizma, odbrane i zaštite, geografije, politikolozi, mašinski inženjeri...). Njima je neophodno dodatno organizovati edukaciju i/ili angažovati stručnjake specifičnih oblasti za poboljšanje tretmana i stvaranje novih programa sa ciljem smanjenja recidivizma zatvorenika. Zatvorenici imaju pravo na obrazovanje i obuku kako bi se što bolje uključili u život na slobodi i povećali mogućnosti zapošljavanja. Za planiranje, organizovanje, realizaciju i evaluaciju obrazovanja i obuke osuđenih osoba trebalo bi da su odgovorne andragoške discipline. Samo tako široko obrazovan kadar, uz celoživotno neformalno i informalno obrazovanje i učenje, može biti korisno za organizovanje i rad na resocijalizaciji, osposobljavanju, reintegraciji zatvorenika. Obrazovna struktura, odnosno profesionalna osposobljenost većeg dela kadra u službama za tretman i obuku nije u skladu sa specifičnim potrebama zatvorske populacije sa kojom rade.

Ključne reči: vaspitači, andragozi, obrazovanje, obuke, zatvorenici.

---

¹ Branislava Knežić je vanredni profesor na Odeljenju za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i naučni savetnik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu.

² Rad je nastao u okviru projekta *Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnost socijalne intervencije* (br. 47011) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Uvod

Da lišenje slobode i surovi uslovi u kazneno-popravnim zavodima (KPZ) nisu jedini, a ni uspešan način smanjenja kriminaliteta i recidivizma osuđenika, odavno je poznato. Osuđeniku treba pomoći da pronađe način da izađe iz zatvora sa što manje štetnih posledica i da se što lakše uključi u život po isteku kazne. Zakonska osnova za takav stav nalazi se u Zakonu o izvršenju krivičnih sankcija (2014) i u podzakonskim aktima koji propisuju tretman. Tretman osuđenih lica je prioritetan segment u izvršenju krivičnih sankcija i zahteva osavremenjivanje metoda i tehnika rada i zbog promene strukture osuđeničke populacije i zbog nedovoljnog broja stručnog osoblja za sprovođenje predviđenih aktivnosti u tretmanu (UIKS, 2013, str. 42).

Ozbiljan problem u organizovanju zatvorskog tretmana je heterogenost osuđenika, raznolikost zatvora, finansijski i prostorni uslovi, ali i nedovoljno osposobljenog kadra. Obrazovanje i stručnost kadra u KPZ-u ključni su elementi u kojima se ogleda efekat kaznene politike odnosno izricanje i izdržavanje krivičnih sankcija. Individualni i grupni rad, opšte i stručno obrazovanje, rad i aktivnosti u slobodno vreme deo su tretmana kojim bi život u zatvoru trebalo da se približi životu na slobodi. Pitanje je da li su kadrovi u penalnim institucijama dorasli izazovima savremenog penološkog tretmana. I da li poseduju: penološka, andragoška, psihološka, kriminološka... znanja i veštine kako bi dostigli standarde savremenog sveta u kome se poštuju osnovna prava osuđenika.

S obzirom na predmet ovog rada, pokušaćemo da odgovorimo na pitanja: ko su vaspitači u KPZ i koje je bazično obrazovanje vaspitača odnosno načelnika i organizatora službe za tretman i obuku? Lako je uočiti da je određenje profila vaspitača u KPZ-u, kada se koristi u najširem ali i najneodređenijem smislu, toliko široko da ga nose i oni kojima to ne pripada. Pod pojmom „vaspitač”, u zatvorskom sistemu Srbije podrazuma se visokoobrazovan stručnjak koji neposredno radi sa osuđenikom na realizaciji vaspitno-korektivnog programa. Uslov za obavljanje poslova vaspitača su: završen Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju – smer za prevenciju i resocijalizaciju, Filozofski fakultet (grupa pedagogija, psihologija, sociologija), Učiteljski fakultet ili Fakultet političkih nauka – smer socijalna politika (Stevanović, 2010, str. 280). Za početak, pitamo se da li su ti stručni profili slučajno prevideli da je reč o odraslim osuđenicima i da postoji fakultetski obrazovan kadar – andragog? Na ovom mestu nećemo se baviti raspravama, određenjima i potrebom profesionalizacije kadrova koji se bave obrazovanjem i učenjem odraslih. Objavljeni su brojni domaći i strani radovi iz te oblasti, a detaljan pregled literature zainteresovani čitalac može pronaći u

knjizi Kristinke Ovesni (Ovesni, 2009). Ali, postavimo pitanja – Da li vaspitači poznaju specifične metode i tehnike prilagođene procesu učenja i obrazovanja odraslih? Da li su spremni i otvoreni za učenje i primenu novih metoda i stilova učenja? Da li su osposobljeni i, ako jesu, da li se pitaju prilikom odabira osuđenika za osposobljavanje, obučavanje i rad? Poznaju li načine ublažavanja barijera osuđenih za obrazovanje i osposobljavanje?

Poslenici sa područja te aktivnosti u penalnim ustanovama ne uživaju „moć i ugled”, pa otud, bojimo se, svako pretenduje da zna i misli da se može lako snaći u izazovima tog odgovornog poziva. Stoga je, još uvek, njihov posao obezvređen i „nezaštićen” i dobijanje radnog mesta zavisi od mnogih faktora, a ne samo od profila i stručne spreme. Rečima jednog vaspitača sa dugogodišnjim iskustvom u KPZ-u treba verovati kad kaže da, uz nedostatke jasnog profesionalnog identiteta profesije zatvorskog vaspitača, na marginalizaciju službe za tretman utiču mnoge (ne)vidljive podele koje se godinama stvaraju preteći da dovedu u pitanje i vaspitni rad u zatvorima... Jedan od nevidljivih uzroka je i završeni fakultet, pri čemu se favorizuju vaspitači koji su završili FASPER u odnosu na psihologe, sociologe, pedagoge i andragoge (iako blagu prednost imaju psiholozi) (Krstić, 2014, str. 55). Mada nije nevažan naziv kadra koji radi sa osuđenima, o kome bi vredelo detaljnije raspravljati, taj rad ne može imati uspeha ako se improvizuje, ako ga radi neosposobljeno osoblje sa ciljem da nadležnima pošalje što bolje izveštaje.

Uspešnost bilo koje funkcije vaspitača temelji se na relevantnim kompetencijama (znanjima, sposobnostima, veštinama, stavovima...) i to vodi do ključnog pitanja: da li vaspitači u zatvorima imaju kompetencije za rad sa specifičnom populacijom kakva je osuđenička?

Iako je posao vaspitača strukturalno složen, retke su rasprave o tom pitanju i još ređi prioriteti u sistematskom pristupu razvijanju kompetencija u kontekstu profesionalnog razvoja zatvorskih vaspitača. Jednako tako, nisu nam poznata istraživanja koja bi ukazivala na potrebu objektivnijeg procenjivanja kompetencija onih koji rade na osmišljavanju rada na resocijalizaciji osuđenih u KPZ-u. Koja su to poželjna svojstva vaspitača i rukovodilaca službi za tretman u penalnim ustanovama gde kaznu izdržavaju odrasli osuđenici? Ko ih dodatno osposobljava?

Posao „vaspitača” u penalnim ustanovama i andragoga u institucijama van zatvora koje imaju dodira sa izvršenjem zatvorske kazne (zaposleni u: Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, probacijskim službama, centrima za socijalni rad, organizacijama za postpenalni tretman i službama za zapošljavanje) mora biti dovoljno društveno i andragoški prepoznatljiv. Prema svemu sudeći, danas nije ni stručno ni javno dovoljno vidljiv.

Ulaganje u obrazovanje u jednom društvu, pa i u zatvoru (u programe, kadar, sredstva), zavisi od toga kako se ono vrednuje (ne samo deklarativno) i da li se prepoznaje kao jedan od bitnih faktora koji utiču na kvalitet života njegovih članova. U zatvorskim uslovima odnos društvo – obrazovanje još je očigledniji, što je obeleženo ambivalentnim odnosom prema populaciji koju treba obrazovati. S druge strane, zatvorska populacija je takva da već, iz raznih razloga, ima predistoriju nižeg nivoa obrazovanja i lošeg iskustva sa obrazovanjem, pa je važno pitanje i kada postoje uslovi za njihovo obrazovanje, kako ih motivisati. Preduslov za to je da se prepozna i veruje u moć obrazovanja, kako sami osuđenici, tako i osoblje koje provodi tretman u zatvorima. Bogatstvo metoda i pristupa doprinelo bi realizaciji sadržaja u područjima obrazovanja osuđenih lica i omogućilo bi sagledavanje učešća obrazovanja u resocijalizaciji i korigovanju stavova prema kriminalnom ponašanju. Ne zaboravimo da je kvalitet vaspitačkog i nastavničkog kadra jedan od bitnih činilaca koji deluju na nivo obrazovnih postignuća svih ljudi, zatvorenika možda i više. Ovde dolazimo i do ključnog pitanja celoživotnog obrazovanja i učenja zaposlenih u zatvoru i osuđenika.

Stanje u kazneno-popravnim zavodima u Srbiji: zaposleni u službama i obrazovanju

Zatvor je ustanova tzv. totalnog tipa, gde su osuđenici 24 sata pod nadzorom i gde su gotovo sve aktivnosti organizovane prema strogo određenim pravilima. Stroga hijerarhija uloga vlada i za osoblje koje je neretko usmereno na kažnjavanje, a ne na tretman i pozitivne strane osuđenika. Zadatak zaposlenih je da obezbede sigurnost i zaštitu za društvo, ostale osuđenike i osoblje od opasnih učinilaca krivičnih dela, ali i tretman koji će osuđenima omogućiti efikasniju integraciju nakon izdržane zatvorske kazne.

Službe koje postoje u srpskim zatvorima propisane su Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija Republike Srbije (ZIKS). U zavodima mogu postojati sledeće službe:

- 1) služba za tretman;
- 2) služba za obezbeđenje;
- 3) služba za obuku i upošljavanje;
- 4) služba za zdravstvenu zaštitu;
- 5) služba za opšte poslove.

Za dva ili više zavoda mogu se obrazovati zajedničke službe (čl. 19).

Navešćemo samo zadatke službe za tretman (propisane čl. 20 ZIKS) i službe za obuku i upošljavanje (čl. 23).

Služba za tretman procenjuje individualne potrebe, kapacitete za promenu i stepen rizika osuđenog za ponavljanje krivičnog dela, utvrđuje i sprovodi individualizovani program postupanja i primenjuje metode i postupke sa ciljem ostvarivanja individualne prevencije.

Ta služba utvrđuje program postupanja prema osuđenom, usklađuje rad ostalih službi i drugih učesnika u sprovođenju programa i obavlja druge poslove određene ovim zakonom.

Služba za obuku i upošljavanje obučava osuđene za rad, organizuje njihov rad i obavlja druge poslove određene zakonom, saglasno programu postupanja prema osuđenom. Osuđeni se obučavaju i rade u zavodima ili izvan zavoda.

Rad službe za obuku i upošljavanje obavlja se u okviru zakonom dozvoljenih delatnosti i u skladu sa propisima koji uređuju obavljanje svake pojedine delatnosti.

Na predlog upravnika zavoda, direktor Uprave odlučuje o vrsti i obimu obavljanja delatnosti.

Proizvodi i usluge iz rada službe za obuku i upošljavanje mogu se koristiti za potrebe Uprave, sopstvene potrebe zavoda i za potrebe drugih zavoda.

Zavod može da prodaje na tržištu proizvode i usluge nastale u toku obuke i rada osuđenih. Prihod od prodaje proizvoda i usluga iz obuke i rada osuđenih koristi zavod, u skladu sa finansijskim planom zavoda donetim uz saglasnost direktora Uprave. Prihodi se koriste za plaćanje troškova nastalih radom osuđenih, za naknade za rad i nagrade za rad osuđenih, za tehnološko unapređenje rada i za poboljšanje uslova života, obrazovanja i rada osuđenih.

Ostvarivanje prihoda od obuke i rada osuđenih ne sme štetno da utiče na ostvarenje svrhe obuke i upošljavanja.

Propis kojim se uređuje rad službe za obuku i upošljavanje donosi ministar nadležan za poslove pravosuđa.

Odmah da kažemo da zaposlene u službama za tretman i obuku i upošljavanje, uslovno, svi zovu – vaspitači. Ni najbolji zakoni ni ugrađeni međunarodni standardi adekvatnog postupanja s osuđenima ne mogu zatvorsku kaznu „oživotvoriti” ako osoblje nije „doraslo” tom složenom zadatku. Mali uvid u njihovu osposobljenost nude i sledeće stranice.

Prema podacima Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, u zatvorima su zaposlena ukupno 4.183 lica, od toga 76% muškaraca i 24% žena. Podaci po službama prikazani su u sledećoj tabeli. Na ovom mestu ukazujemo samo na brojnost, a ne na obrazovnu (ne)adekvatnost zaposlenih.

Tabela 1: Zaposleni po službama na dan 31. 12. 2013. godine

Služba	Zaposleni	
	N	%
Služba za tretman	295	7
Služba za obezbeđenje	2.381	56,9
Služba za zdravstvenu zaštitu	287	6,9
Služba za obuku i upošljavanje	543	13
Služba za opšte poslove	636	15,2
Upravnik, zamenik, sekretar	41	1
Ukupno	4.183	100

Od rada svih službi koje postoje u KPZ-u, a posebno od osoblja zaposlenog u službi za tretman i obuku i upošljavanje, zavisi ili bi trebalo da zavisi uspešnost zatvorske kazne. Zbog toga ćemo pažnju usmeriti na te dve službe, ne umanjujući značaj i ulogu ostalih zaposlenih u zatvoru.

Broj zaposlenih u penalnim ustanovama 2013. godine³ bio je 4.183 (3.910 u stalnom radnom odnosu i 273 na određeno vreme), od čega oko 7% u službi za tretman i 13% u službi za obuku i upošljavanje. Postavlja se pitanje da li 234 zaposlene osobe u službi za tretman u stalnom radnom odnosu plus 61 osoba angažovana na određeno vreme i 482 + 61 u obuci i upošljavanju mogu na efikasan način da „odrade” zadatke propisane zakonom i pravilnicima.

Na prevelik broj osuđenih po vaspitaču ukazivali su i podaci Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji, koji je isticao, ono što i mi znamo, da je to, i bez dodatnih problema i razloga, ograničavajući faktor za kvalitetan rad. Vaspitne grupe sa više od 90 osoba na jednog vaspitača ne ostavljaju prostora za bilo kakav ozbiljniji individualni ili grupni rad (Zatvori u Srbiji, 2010). Zanimljivo bi bilo saznati na osnovu čega se onda pišu pogodnosti i napredovanja za osuđenike? Uz brojne administrativne poslove, da li vaspitači imaju vremena i da vide, ne da razgovaraju, savetuju, informišu i motivišu za određene programe i sadržaje korisne za promenu ličnosti i ponašanja osuđenika?

Da li se povremeni razgovori vaspitača sa osuđenima mogu nazvati pružanjem psihosocijalne podrške? Da li je realno očekivati da vaspitači imaju veštine organizovanja, vođenja diskusija i stvaranja međusobnog poverenja sa osuđenima? Prenaseljenost zatvora i velik broj osuđenika na jednog vaspitača odražava se na kvalitet rada, ali taj problem ne može rešiti samo kadar u zatvoru, bez obzira na osposobljenost. Takav problem treba rešavati na nivou organizacije sistema izvršenja krivičnih sankcija. Odgovornost vaspitača može proisteći iz nedovoljne

³ Poslednja godina za koju su dostupni službeni podaci je 2013.

osposobljenosti i/ili motivisanosti za rad sa osuđenicima. Vaspitači, kao i ostalo zatvorsko osoblje, obavlja veoma naporan i stresan posao u specifičnom okruženju. Često su nezadovoljni ne samo materijalnim statusom nego i vrednovanjem posla koji obavljaju.

Ako se želi neka promena u pristupu obrazovanju kao faktoru resocijalizacije osuđenika, onda je neophodno poći baš od zaposlenih u službama za tretman i obuku. Oni se nalaze između službi zaduženih za bezbednost i represiju i osuđenika koje bi trebalo motivisati za promene putem programa nastalih na proceni njihovih potreba. Položaj im nije ugodan. Bez mogućnosti da se posvete vlastitom pozivu i razumevanja specifičnosti zatvorske sredine mogu se pridružiti „nadzoru i čuvanju” osuđenika dok im ne istekne kazna.

Svaka rasprava o obrazovnoj strukturi vaspitačkog kadra u kazneno-popravnim zavodima podrazumeva da tu odgovornu funkciju mogu obavljati samo osobe koje su stekle andragoško-psihološko-penološko obrazovanje da planiraju, programiraju, potiču, usmeravaju rad i vrednuju vaspitno-obrazovne rezultate u zatvorskim ustanovama.

Kod nas, osim problema raznolikosti stručne spreme vaspitača, postoji i problem neadekvatnog usavršavanja posle završenog formalnog obrazovanja. Osoblje se oslanja na znanja stečena školovanjem, a pojedinci na iskustvo stečeno radom sa osuđenicima. A da ona nisu dovoljna ni u jednoj oblasti, valjda niko danas ne sumnja. Iz razgovora sa nekim od vaspitača, saznali smo da se problem usložava i zbog nepostojanja jasne podele poslova u skladu sa stručnim profilom vaspitača. Kada bi svako radio posao za koji je obrazovan, tretman osuđenih na izdržavanju zatvorske kazne bio bi funkcionalniji i uspešniji. Primera radi, posao organizovanja obrazovanja, obuke i usavršavanja trebalo bi da rade andragozi, a ne profesori geografije ili maturanti gimnazije; za različite psihoterapeutske tretmane i psihodijagnostiku razumno je da su zaduženi psiholozi, a ne profesori fizičke kulture ili fizioterapeutske tehničari, i tako redom.

Tretman bi trebalo da bude usmeren ka osuđeniku s glavnim ciljem da ublaži negativne efekte zatvorskih uslova života, koji su neizbežni, da umanjí osećanje odbačenosti i izolovanosti osuđenika i da istovremeno pruži neophodnu pomoć pojedincu da promeni ponašanje koje ga je dovelo u zatvor, da povрати samopouzdanje, veru u sebe, svoje mogućnosti i sposobnosti.

Delotvornog tretmana, upoznavanja ličnosti osuđenika, programa postupanja, obrazovanja, obuke, uposlenja, grupnih i individualnih oblika rada i organizovanja slobodnog vremena nema bez obrazovanog kadra. Da su „zatvori u krizi” u proteklím decenijama, upozoravaju nas istraživači te oblasti (Mrvić Petro-

vić, 2007; Coyle, 2010). Razlozi su višestruki, a posledice negativne za osuđenika, ali i za osoblje. Čini se da su se zaposleni bolje snalazili dok su imali „čvrsto tlo pod nogama”, poštovali strogu hijerarhiju i održavali mir i disciplinu uz pomoć „bensedina od 1.000 mg” – kako su osuđenici u žargonu zvali palice u penalnim ustanovama. Jedno od rešenja je pružanje mogućnosti vaspitačima da se kontinuirano obrazuju i usavršavaju da bi pokušali da menjaju rigidne stavove ostalih službenika u pravcu humanizacije uslova u KPZ-u.

Obavezna struktura vaspitača i zaposlenih u službi za obuku i upošljavanje (OIU)⁴

Prvo o čemu šira javnost razmišlja kada se pomenu uslovi u zatvorima jesu: visoki zidovi i naoružano obezbeđenje, rešetke i žičane ograde, teške kapije, stara i nehidijenska zdanja. Međutim, osoblje svih službi u KPZ-u i zatvorenci ključni su faktori koji čine život u zatvoru (ne)podnošljivim. Kada je u bliskoj prošlosti jedan upravnik KPZ-a kritikovan zbog torture, nasilja i lošeg postupanja prema osuđenima, on je na kritike odgovorio da nije raspisao konkurs za prijem u zatvor, misleći da je time dao duhovit odgovor. Ako se ne mogu birati osuđenici, osoblje se bira – Pravilom⁵ 46.1 koje se odnosi na osoblje kaznenih zavoda propisano je da „Uprava kaznenih zavoda mora brižljivo odabrati osoblje svih stepena, jer dobro upravljanje kaznenim zavodima zavisi od čestitosti ovog osoblja, njegove čovečnosti, njegovih ličnih osobina i njegove stručne sposobnosti”.

Već pomenuti procenti zaposlenih u službi za tretman (7%) i službi za obuku i upošljavanje (13%), i bez obrazovne strukture zaposlenih, sami po sebi dovoljno kazuju o mogućnostima delotvornog rada na ostvarivanju tretmana i prava na obrazovanje osuđenika.

Da ne bi i dalje bila aktuelna sintagma „odležao kaznu”, koja je našla svoje mesto i u javnosti, neophodno je svakodnevno ukazivati na činjenicu da jedino obrazovan i osposobljen kadar može zaslužiti poverenje za valjan tretman. Doda li nedovoljnom broju osoblja i one među njima bez odgovarajuće stručne spreme i dodatnih osposobljavanja i usavršavanja, upotpunjujemo kadrovsku sliku KPZ-a.

⁴ Podaci su iz UIKS, mart 2016.

⁵ Skup minimalnih pravila o postupanju sa zatvorenicima, usvojen na prvom kongresu UN za prevenciju kriminaliteta i postupak sa prestupnicima u Ženevi 1955. godine i potvrđen od Ekonomskog i socijalnog saveta rezolucijama br. 663 (XXIV) 1957. i br. 2076 (LXII) 1977. godine. Prevod preuzet iz *Arhiva za pravne i društvene nauke*, br. 4/1956, prev. prof. N. Srzentić.

Tabela 2: Stepen stručne sprema u službi za obuku i upošljavanje (OIU)

Stepen obrazovanja	Obuka i upošljavanje (OIU) – izraženo u %		
	Niš (N=93)	Zabela (N=76)	S. Mitrovica (N=181)
Niži razredi OŠ	0	1,3	0
OŠ	1,1	0	1,1
Trogodišnja – zanat	31,2	22,4	28,7
Četvorogodišnja stručna	23,7	43,4	38,7
Četvorogodišnja zanatska	17,2	0	6,1
Viša stručna sprema	8,6	15,8	5
Visoka struč. sprema	18,3	15,8	18,2
Master, doktorat	0	1,3	0,6
Nema podatka	0	0	1,7
Ukupno	100	100	100

Najveći deo rada na organizovanju obuke i osposobljavanja osuđenih, što pokazuju podaci (43%), izvode kadrovi sa trećim i četvrtim stepenom stručnosti (trogodišnje škole–zanati i četvorogodišnje srednje škole). Ne sumnjamo da dobri instruktori praktične nastave znaju svoj zanat, ali njihova ruka ne može dostići do nadležnosti resocijalizacije, prevaspitanja, pripreme i postpenalnog tretmana. Da li je prvi, drugi i treći stepen stručne sprema u službi za obuku i upošljavanje posledica toga što su određene kategorije ljudi na osnovu praktičnog iskustva u zatvoru osposobljene za zanatske poslove postale instruktori? Ako je tako, pitanje je da li su im pružene mogućnosti za sticanje znanja neophodnih za uspešnu komunikaciju i postupanje sa osuđenima. Ali, ima i onih koji su zaposleni u službi za obuku i upošljavanje, a koji smatraju da im nisu potrebne posebne edukacije u vezi sa specifičnostima populacije s kojom rade jer imaju dugogodišnje iskustvo u radu. Njihove zamerke se odnose samo na zastarelu tehnologiju.

Tabela 3: Obrazovna struktura zaposlenih u službi za tretman

Stepen obrazovanja	Tretman – izraženo u %		
	Niš (N=38)	Zabela (N=19)	S. Mitrovica (N=37)
Niži razredi OŠ	0	0	0
OŠ	0	0	0
Trogodišnja – zanat	0	0	5,4

Stepen obrazovanja	Tretman – izraženo u %		
	Niš (N=38)	Zabela (N=19)	S. Mitrovica (N=37)
Četvorogodišnja stručna	15,8	5,3	5,4
Četvorogodišnja zanatska	0	0	0
Viša struč. sprema	5,3	5,3	5,4
Visoka struč. sprema	78,9	89,5	81,1
Master, doktorat	0	0	2,7
Ukupno	100	100	100

Podaci u tabelama odnose se na naša tri najveća KPZ-a (Niš, Požarevac – Zabela i Sremska Mitrovica) kako bismo primerom ukazali na strukturu vaspitačkog kadra.

Vratimo se na trenutak brojkama koje pokazuju da su u Nišu, Požarevcu i Sremskoj Mitrovici zaposlene samo 94 osobe u službi za tretman, od kojih 82% ima VSS. Međutim, među psiholozima, defektolozima (koji su najbrojniji), sociolozima, socijalnim radnicima, pedagogima i andragozima našli su se i profesori marksizma, istorije, geografije, razredne nastave, politikolozi, mašinski inženjeri... Ovim nije iscrpljena lista profesija koje se bave vaspitačkim poslom u KPZ-u, ali i navedena zanimanja dovoljno govore koliko su „šaroliki” obrazovni podaci o osoblju u službi za tretman.

Više je nego dobro što na prijemu i upoznavanju osuđenih, utvrđivanju strukture ličnosti, proceni rizika, proceni potreba sadržaja programa postupanja i određivanja tretmana učestvuju oni koji su za to formalno obrazovani, bilo da su oni psiholozi ili klinički psiholozi, uz defektologe, pedagoge, socijalne radnike. Njihove uloge valja podržati od dolaska osuđenog na izdržavanje kazne do otpusta iz KPZ-a, posebno kada bi psiholozi imali više kontakata sa osuđenima sa psihičkim poremećajima ličnosti.

I u ostalim zatvorima u Srbiji ima pomenutih stručnih profila, ali i onih koji su se hrabro prihvatili vaspitačkog posla u službi za tretman (ugostiteljski tehničar, fizioterapeutski tehničar, konfekcionar, konditor, hotelski nadzornik, maturant gimnazije i srednjeg usmerenog obrazovanja...). Šta oni s takvim formalnim obrazovanjem mogu da učine u službi za tretman (npr. procenjivanje individualnih potreba osuđenika, utvrđivanje i sprovođenje individualizovanog programa postupanja, organizovanje grupnih oblika rada – specijalizovani programi, edukacije, stručno osposobljavanje, radionice – slobodnih aktivnosti i slično), veliko je pitanje.

Pažljiva analiza strukture obrazovnih profila lako pokazuje da je među zaposlenima najmanje andragoga (ukupno pet u svim zatvorima) – onih koji bi trebalo da budu među prvima. Zašto? Odgovor se jasno vidi u studijskim programima (ovom prilikom ne za decu i mlade) za obrazovanje odraslih. Nažalost, koliko nam je poznato, mnogima koji se bave andragogijom i obrazovanjem odraslih nije ista matična oblast. Oni su mogli da steknu specijalno andragoško znanje samo fragmentarno, više informativno. Obrazovna struktura, odnosno profesionalna osposobljenost većeg dela kadrova u službama za tretman i obuku, pokazuje da se oni bave onim za šta nisu pripremani bazičnim obrazovanjem, što će, s obzirom na to koliko ih ima, obeležiti decenije nekompetentnog rada. A da ne pominjemo one koji su, izgleda, u službi za tretman, ovde ne mislimo na obuku i upošljavanje, našli uhlebljenje slučajem, kao što su: inženjeri, politikolozi, tehničari PTT i dr.

Problem obrazovne (ne)prikladnosti kadrova koji rade na planiranju i organizovanju obrazovanja, osposobljavanja i obuke odraslih je i u tome što nisu razgraničeni poslovi koji se rade u tim službama. Katedra za andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu ozbiljno se bavila profesijom svojih kadrova i prevladala je ideja šireg profila upotrebljivosti. Jedna od ideja je i oblast penološke andragogije i sa njom dodirnih disciplina: opšta andragogija, opšta psihologija, opšta pedagogija, osnovi psihologije ličnosti, andragoška didaktika, učenje odraslih, veštine psihološkog savetovanja, uvod u etiku, sistem i organizacija obrazovanja odraslih, planiranje obrazovanja odraslih, andragogija rada, socijalna andragogija, porodična andragogija, sociologija mentalnih poremećaja, stručno obrazovanje, socijalizacija odraslih, andragogija komunikacija i medija i dr., što pruža dovoljno osnova za efikasan rad i u zatvorskim uslovima. Andragozi poseduju znanja i veštine kao što su: kako odrastao čovek uči, kako ga motivisati za obrazovanje i obuku i kad je u zatvorskim uslovima, razvijanje socijalnih veština i komunikacija koje mogu doprineti procesu resocijalizacije za život izvan zatvorskih žica, a ne samo u okviru njih.

Poznato je da „odgovoran” vaspitač, uz stresan ali i degradiran posao, napušta zatvor prvom prilikom koja mu obezbeđuje egzistenciju. Stoga, na kraju i na početku svega, vaspitačima treba vratiti ugled koji to ime zaslužuje, a ne da se njihov rad svodi na svakodnevne rutinske poslove ili, kako misle osuđenici, na cenzuru pošte i cinkarenje (Knežić, 2016).

Sve te probleme ne može rešiti mali broj kadrova kojima je penologija, andragogija, psihologija, kriminologija... struka ili opredeljenje. Kadrovsko pitanje se ne može promeniti preko noći, ali može se intenzivnije raditi na njihovim kompetencijama koje na ovom mestu definišemo kao: „kompozit znanja, veština, stavova i vrednosti, koji pojedinac treba da razvije i usvoji, a koji ga kvalifikuju za

obavljanje određenog posla ili zanimanja” (Despotović, 2010, str. 131). Ako vaspitači nisu osposobljeni za posao koji obavljaju inicijalnim obrazovanjem, onda su više nego neophodne edukacije koje se odnose na konkretne probleme u radu sa osuđenima. Prema rečima zaposlenih u KPZ-u, one se retko organizuju.

Zaposleni u službama za tretman u KPZ-u trebalo bi da poseduju širok spektar znanja i veština za uspešno organizovanje i sprovođenje korektivnog tretmana osuđenika. S obzirom na značajan broj zaposlenih koji po bazičnom obrazovanju nisu profesionalno kompetentni za rad sa osuđeničkom populacijom (profesori istorije, marksizma, odbrane i zaštite, geografije...), dodatni kursevi i edukacije bi morali biti obavezni, bez obzira na dugogodišnje iskustvo koje imaju.

Poznato je da vaspitači za obavljanje tako složenog posla moraju biti fleksibilni, sposobni za planiranje i organizovanje obrazovnih aktivnosti i praćenje svih preduzetih mera, obučeni za brzo prilagođavanje i adekvatno reagovanje u kriznim i stresnim situacijama, da imaju razvijenu empatiju i pozitivne stavove o promeni i ostvarivanju resocijalizacije osuđenih. Kreiranje pozitivne i stimulativne atmosfere za učenje i balansiranje između obrazovanja, kulturno-rekreativnih delatnosti i sportskih aktivnosti sa bezbednosnim merama izazov je za profesionalce koji rade na resocijalizaciji u zatvorima (Coyle, 2010).

Svi u zatvorima i oni koji su „zaduženi” u društvu (nadležna ministarstva i institucije) treba da budu svesni činjenice da su efekti zatvaranja osuđenika zasnovani samo na lišenju slobode veoma kratkog daha ako se samoj represiji ne doda tretman koji će mu omogućiti lakšu integraciju na slobodi. Na vaspitače se mora gledati kao na kadar kojem je potrebno obrazovanje za specifičnu zatvoreničku populaciju i celoživotno usavršavanje. Poznato je da na klimu u zatvoru, posebno na obrazovanje, značajno utiče kako ustanova i samo zatvorsko osoblje vide svrhu obrazovanja u zatvoru. Značajni su i vrednosti i stavovi osoba koje su na pozicijama autoriteta (vlasti) u zatvoru. Dobro upravljanje i efikasnost zatvorskog tretmana zavise od čestitosti osoblja, njihovih stručnih sposobnosti i lične prilagodljivosti promenama koje nosi posao koji obavljaju (Blake & Sackett, prema: Vacca, 2004).

Stoga, sistematska briga i rešenost društva treba da budu u pravcu sagledavanja kadrovskih problema u svim službama. O zaposlenima u službi za obezbeđenje se „vodi računa” u Centru za obuku i stručno usavršavanje zaposlenih u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija (koji je otvoren 2006. godine u Nišu uz pomoć Misije OEBS-a u R. Srbiji). U toku 2012. godine kroz obuku u tom centru prošla su 363 zaposlena, od toga su samo 62 polaznika bila iz službe za tretman (UIKS, 2012).

Nesporno je da je uloga službe za obezbeđenje višestruko specifična i da su njihove edukacije najbrojnije, ali i organizacija obrazovanja u ostalim službama

zaslužuje veću pažnju i primenljivost ponuđenih programa u praksi. I u toku 2013. godine u tom centru je različite programe pohađalo preko 850 službenika, od komandira do nadzornika. Obuku za rad na kompjuterima prolazili su radnici u administraciji, a 65 zaposlenih u ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija pohađalo je seminar o prevenciji stresa i sindroma sagorevanja, pri čemu se ne navode podaci iz kojih su službi oni bili (UIKS, 2013).

Podučavanje u zatvoru je znatno vremenski zahtevnije nego u zajednici jer zatvorenici nisu motivisani da uče i često su zaokupljeni drugim stvarima na časovima: predstojećim saslušanjem na sudu, ličnim problemima kod kuće ili disciplinskim problemima u zatvoru (Bracken, 2011). Osoblju je važno dati priliku za kontinuirane obuke koje će im omogućiti da ostanu u toku sa znanjima iz struke, ali i da se povezuju i dele iskustva i resurse sa kolegama iz drugih zatvora, kao i sa kolegama koje rade u klasičnom obrazovanju. Oni takođe treba da budu u stanju da saraduju sa ostalim osobljem uključenim u održavanje zatvorskog režima (zatvorski stražari, uprava itd.) (Knežić, 2016).

Na nedovoljnu i/ili neadekvatnu obrazovnu strukturu kadra za rad sa sve većim brojem osuđenika zavisnih od psihoaktivnih supstanci i izvršilaca teških krivičnih dela (silovanje, obljube deteta i ubistva, razbojništva) ukazuju malobrojna istraživanja, statistički podaci, ali i reči zaposlenih u KPZ-u upućene i autoru ovog teksta, prilikom poseta zatvorima (Knežić & Savić, 2012; Knežić & Savić, 2013).

Nekoliko zabrinutih radnika iz službe za obezbeđenje uputilo nam je ova pitanja⁶:

- Kada ćete uraditi neko istraživanje na zaposlenima u zatvorima?
- Da li će neko pitati nas za naša ugrožena prava; da li mislite da prenaseljeni zatvori ugrožavaju samo prava osuđenih?
- Interesuje li ijedno ministarstvo naš hronični stres i zamor?
- Naš strah usled stalne napetosti, neodgovarajućih uslova, povećanog broja osuđenika sa nasilnim krivičnim delima i korišćenje droge država nedovoljno uviđa?

Podsetimo i na podatak jednog istraživanja, koji nalikuje na društveno poželjan odgovor, što nije retkost u istraživanju u društvenim naukama, da svih 28 ispitanika smatra da su postojeći kapaciteti službe za tretman dovoljni za sprovođenje novih zakonskih odredaba (Srnić, Kovačević & Nikolić, 2014).

Pitanja koja zahtevaju ozbiljna naučno-stručna istraživanja su: Da li vas-pitači prepoznaju sopstvene obrazovne potrebe neophodne za rad na resocijalizaciji osuđenih lica? Da li su zadovoljni postojećim znanjem i veštinama? Da li se

---

⁶ U toku prikupljanja podataka (oktobar 2011) za projekat *Psihopatija i recidivizam osuđenika* u neformalnom razgovoru sa zaposlenim u službi obezbeđenja u Zabeli.

oni koji imaju „odgovarajuće diplome” oslanjaju samo na znanje stečeno tokom školovanja? Da li zaposleni poseduju opšte i posebne kompetencije za vaspitački rad sa osuđennicima? Da li vaspitači prepoznaju značaj i mogućnosti obrazovanja, osposobljavanja, aktivnosti u slobodnom vremenu kao značajne faktore resocijalizacije zatvorenika?

Tim pitanjima se dodiruje veoma široka tema za istraživanja, i to iz različitih nauka i naučnih disciplina. Na osnovu nekih od postavljenih pitanja pokušali smo da počnemo da otkrivamo stanja u zatvorima. Istraživanje je obavljeno u junu 2016. godine na prigodnom uzorku zaposlenih u službama za tretman i obuku i upošljavanje u KPZ Požarevac, Zabela i Sremska Mitrovica. U uzorku je bilo ukupno 51 zaposleno lice, od toga 24 (47%) žene i 27 (53%) muškaraca. Nismo uspjeli da dopremo do većeg broja zaposlenih u te dve službe. Možda nije izlišno podsetiti da su, u odnosu na broj zaposlenih, žene bile daleko spremnije na saradnju. Iz službe za tretman bilo je 34 (66,6%) ispitanika, a iz službe za obuku 17 (33,3%).

U upitniku koji su ispitanici popunili, osim pola, starosti, radnog staža u KPZ-u i formalnog obrazovanja, ponuđena su im i pitanja u čijim odgovorima su mogli navesti – da li su se stručno usavršavali i šta su pohađali, za kojim znanjima i veštinama osećaju potrebu, šta im najteže pada u radu i šta je, prema njihovom mišljenju, najefikasnije u smanjenju recidivizma osuđenih.

Tabela 4: Godine radnog staža zaposlenih

God. staža	N	%
<5	6	12%
5–10	18	35%
11–15	13	25%
16–20	7	14%
21–25	6	12%
26–30	1	2%
Ukupno	51	100%

Iz pogleda u tabelu uočava se da su najbrojniji oni koji imaju između 5–10 i 11–15 godina radnog staža, što može ukazivati na to da su stekli dovoljno iskustva u radu sa osuđennicima, da nisu pri kraju radnog veka, ali i da je proteklo minimalno toliko vremena (tabela 4) od završetka formalnog obrazovanja. Imajući u vidu izmenjenju strukturu osuđenika i zastarevanje znanja, smatramo da je njima najpotrebnije kontinuirano obrazovanje i pohađanje dodatnih obuka, kurseva, različitih programa za grupnu terapiju i sl. Od starijeg kadra sa dugogodišnjim

stažom u nepovoljnim i stresnim uslovima rada verovatno je teže očekivati da učestvuju na dodatnom „radu na sebi”. Iz razgovora s njima, očigledan je fizički zamor i mentalna iscrpljenost.

U uzorku iz službe za tretman 66,6% ispitanika, a iz obe službe 60,8% ima formalno visoko obrazovanje: FASPER (14); FPN (šest); Psihologija (pet); Andragogija, Učiteljski i Sociologija po dvoje). Taj podatak se može tumačiti kao da su na popunjavanje upitnika pristajali samo oni koji ispunjavaju formalne uslove za tu vrstu posla. Kako bilo, sa srednjom školom ih je 7,8% i pretpostavljamo da rade na obuci i upošljavanju osuđenika.

Od ukupnog broja, posle završenog školovanja dalje se usavršavalo njih 27 (53%). Zanimljivo je da je svih pet psihologa završavalo edukacije iz psihoterapije (transkacione analize i kognitivno-bihevioralne), zaposleni sa diplomom Fakulteta političkih nauka završavali su seminare nevladinih organizacija o podršci osuđennicima, zaposleni s FASPER-a pohađali su doktorske studije, primenu alternativnih sankcija i obuke o nasilju u porodici, a andragozi navode različite seminare ne imenujući ih... Zaposleni u službi za obuku navode specijalističke seminare.

Znanja koja im nedostaju u radu sa osuđennicima su:

- edukacije za rad s narkomanima, grupni rad s narkomanima, alkoholičarima i seksualno devijantnim, klinička psihologija;
- specijalizovani programi za grupni rad, vođenje grupe, psihološke tehnike rada, znanja o različitim stilovima učenja znanja iz oblasti pedagogije, andragogije;
- znanja iz oblasti prava i penologije.

Istakli su da se edukacije retko organizuju, pogotovo one koje se odnose na konkretne probleme u radu sa osuđennicima.

Iako se na osnovu takvog uzorka ne mogu izvoditi pouzdaniji zaključci, može se slobodno reći da osoblje izražava potrebu za tretmanom posebnih kategorija zatvorenika (narkomani, seksualni prestupnici...). Imajući to u vidu, osoblju je važno obezbediti obuke koja će im pomoći, iako neki misle da im nisu potrebne, da razumeju zatvorsku sredinu, da na naučnim osnovama organizuju obuke, osposobljavanja, grupne terapije, predavanja... Kao dobri organizatori obuka i osposobljavanja, ne samo osuđenika nego i zaposlenih, ne sumnjamo, pokazali bi se andragozi.

Našim ispitanicima u zatvoru najteže pada:

- veliki broj osuđenika u grupi;
- izloženost nesigurnosti u zatvoru;
- nedostatak podrške iz drugih službi u zatvoru.

Te teškoće su u saglasnosti sa pomenutim pitanjima iz 2012. godine, u čijim odgovorima je izražen stres, umor i strah osoblja od nesigurnosti u zatvoru.

Prema mišljenju ispitanika, smanjenju recidivizma osuđenika najbolje bi doprinele sledeće aktivnosti u zatvorskom tretmanu:

- uključivanje osuđenika u konkretno zanimanje;
- radno angažovanje za vreme izvršenja zatvorske kazne;
- efikasniji postpenalni tretman;
- kombinovani individualni i grupni rad...

A samo široko obrazovan kadar, uz celoživotno neformalno i informalno učenje, mogao bi da bude koristan za organizovanje i rad na resocijalizaciji osuđenika, njegovom osposobljavanju, reintegraciji, kako god to nazvali. Bez obrazovanja, profesionalne veštine, mogućnosti za stalno usavršavanje i motivisanosti osoblja teško se mogu postići pomaci ka boljim rezultatima u tretmanu osuđenika. Zaposleni u zatvorima često su bespomoćni da učine bilo šta sem održavanja discipline u zatvoru. Lišavanjem osuđenika mogućnosti obrazovnih programa, radnih aktivnosti i kulturno-rekreativnih aktivnosti pada i resocijalizacija.

Na kraju

Krajnje je vreme da se nadležni za izvršenje krivičnih sankcija oslobode iluzije da poslove obrazovanja, osposobljavanja i obuke u KPZ-u mogu obavljati kadrovi koji u svojim studijskim planovima i programima nemaju dovoljno, na prvom mestu: penološko-andragoške, kriminološke, psihološke, padagoške, sociološke, didaktičko-metodičke osnove za rad. Za planiranje, organizovanje, realizaciju i vrednovanje obrazovanja i obuke osuđenika trebalo bi da budu odgovorne andragoške discipline. Bez obrazovanja, profesionalne veštine, mogućnosti za stalno usavršavanje i motivisanosti osoblja teško se mogu postići pomaci ka boljim rezultatima u tretmanu osuđenika. Jasno je da osoblje bez podrške uprave i društva ostaje „vezanih ruku”. Preko leđa kadrova zaposlenih u službi za tretman (oko 7%) prelamaju se najteži i najvažniji problemi resocijalizacije osuđenika.

Kratkotrajna iskustva u protekle dve-tri godine u tri zatvora u Srbiji (Požarevac, Sremska Mitrovica i Niš), doduše na malom broju osoblja i zatvorenika, predstavljaju ohrabrenje za uloženi trud u pokušaje obrazovanja. Zbog toga treba podržati započete programe obrazovanja i obuke: vaspitača, nastavnika i instruktora (koji su, možda, s nedovoljnom andragoškom osposobljenošću, uspeali sa prvim polaznicima) i, naravno, zatvorenika (Knežić, 2014). Širinu i raznovrsnost znanja koju andragozi stiču inicijalnim obrazovanjem ne može zameniti jedno-

semestralni kurs iz oblasti obrazovanja i osposobljavanja osuđenika na bilo kom fakultetu. Kako planirati, organizovati i realizovati obrazovanje u zatvorima sa ciljem osposobljavanja osuđenika za život bez kršenja zakonskih normi prvenstveno je zadatak andragoških kadrova. Bez naučnih istraživanja i vrednovanja ciljeva, potreba, programa, organizacije i efekata obrazovanja u procesu resocijalizacije osuđenika, obrazovanje, kao bitan deo tretmana u zatvorima, i dalje će biti marginalizovano. Uz odgovarajuće bazično obrazovanje, vaspitačima je neophodno obezbediti neku vrstu dodatne obuke o specifičnostima zatvorske sredine, bezbednosti i saradnje sa zaposlenim u ostalim službama. Bez podrške uprave zatvora i nadležnih institucija (Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, ministarstava pravde, finansija i prosvete) zaposleni u službi za tretman i obuku ne mogu efikasno realizovati programe rada sa osuđenim.

Zaposleni, s obzirom na brojnost i (ne)adekvatnu stručnost, ne mogu efikasno obavljati svoj posao, imajući u vidu i osobenost i strukturu osuđeničke populacije. I sami iznose potrebu za znanjima iz oblasti pedagogije, andragogije, kliničke psihologije, penologije i specijalizovanim programima za grupni rad s narkomanima, seksualno devijantnim osobama i alkoholičarima. Ukratko, nedovoljan broj kadrova u službi za tretman i obuku, bez odgovarajuće stručne spreme i dodatnih osposobljavanja, oslikava stanje u srpskim kazneno-popravnim zavodima.

Reference

- BRACKEN, C. (2011). *Bars to Learning: Practical Challenges to the 'Working Prison'*. CIVITAS: Institute for the Study of Civil Society. Retrived from <http://www.civitas.org.uk/crime/barstolearning.pdf>
- COYLE, A. (2010). *Handbook for prison staff. A Human Rights Approach to Prison Management*, United Kingdom: International Centre for Prison Studies.
- DESPOTOVIĆ, M. (2010). *Razvoj kurikuluma u stručnom obrazovanju*. Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- EIS ALP. (2014). Profile of Adult Learning Professionals in Correctional Criminal Justice System. Retrived from http://eisalp.eu/wp-content/uploads/2016/05/Research-report-Eis-Alp_EN.pdf
- KNEŽIĆ, B. I SAVIĆ, M. (2013). Obrazovanje u zatvoru: od prava do realizacije. *Andragoške studije, 1*, 99–116.
- KNEŽIĆ, B. I SAVIĆ, M. (2012). Obrazovanje iza rešetaka. U L. Kron (ur.), *Delikti, kazna i mogućnosti socijalne profilakse* (pp. 179–193). Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.

- KNEŽIĆ, B. (2014). Obrazovanje osuđenika: od deklarativnog do stvarnog. U B. Knežić, A. Pejatović, i Z. Milošević (ur.), *Modeli procenjivanja i strategije unapređivanja kvaliteta obrazovanja odraslih u Srbiji* (pp. 109–123). Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Institut za pedagogiju i andragogiju.
- KNEŽIĆ, B. (2016). Obrazovna (ne)prikladnost vaspitača u KPZ. U I. Stevanović i A. Batrićević (ur.), *Međunarodni naučni skup Krivične i prekršajne sankcije i mere: izricanje, izvršenje i uslovni otpust* (pp. 283–293) Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- KRSTIĆ, Ž., (2014). *Rad zatvorskog vaspitača na realizaciji osuđeničkog tretmana*. Valjevo: autorsko izdanje.
- MRVIĆ PETROVIĆ, N. (2007). *Kriza zatvora*, Beograd: Vojnoizdavački zavod.
- OVESNI, K. (2009). *Andragoški kadrovi – profesija i profesionalizacija*. Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Institut za pedagogiju i andragogiju.
- PRAVILNIK O TRETMANU, PROGRAMU POSTUPANJA, RAZVRSTAVANJU I NAKNADNOM RAZVRSTAVANJU OSUĐENIH LICA (2015). *Službeni glasnik RS*, br. 86.
- SRNIĆ, J., KOVAČEVIĆ, N., i NIKOLIĆ, N. (2014). *Život posle zatvora – rezultati istraživanja potreba osuđenih lica u postpenalnom periodu*. Beograd: Centar za prevenciju kriminala i postpenalnu pomoć – NEOSTART.
- STEVANOVIĆ, Z. (2010). *Zatvorski sistem i tretman osuđenih lica u Srbiji*, doktorska disertacija, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu.
- UIKS – GODIŠNJI IZVEŠTAJ O RADU UPRAVE ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA (2012). Ministarstvo pravde Republike Srbije. Preuzeto sa www.uiks.mpravde.gov.rs/articles/izvestaji-i-statistika/
- UIKS – GODIŠNJI IZVEŠTAJ O RADU UPRAVE ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA (2013). Ministarstvo pravde Republike Srbije. Preuzeto sa www.uiks.mpravde.gov.rs/articles/izvestaji-i-statistika/
- VACCA, J. M. (2004). Educated Prisoners Are Less Likely To Return to Prison, *The Journal of Correctional Education*, 55(4), 297–305.
- ZAKON O IZVRŠENJU KRIVIČNIH SANKCIJA (2014). *Službeni glasnik RS*, br. 55.
- ZATVORI U SRBIJI. PRAĆENJE REFORME ZATVORSKOG SISTEMA U SRBIJI (2010). Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji.

Branislava Knežić⁷

Andragogical Staff in Prison and Correctional Facilities: Between Needs and Reality⁸

Abstract: Bearing in mind the specific nature of education, training and upskilling of prisoners during their prison term, and the ambivalent relationship that the profession and the science have towards that kind of practice, in this article we have tried to answer the following questions by analyzing the data from the Administration for Enforcement of Penal Sanctions: who are the educators, and what is the initial education of staff employed in services providing qualification and employment training practice. We have presented here the data on professional development and knowledge and skills that the staff lack in working with prisoners, based on the results of research conducted in 2016 on a convenience sample (51 employees in these two offices in PCF Požarevac, Zabela and Sremska Mitrovica). The analyzed data have confirmed what we already know, that the significant number of employees in Serbian prisons do not have professional competence for working with prisoners based on their initial education (history teachers, teachers of Marxism, defence and protection teachers, geography teachers, political scientists, mechanical engineers). It is necessary to organize additional education and/or to engage experts in certain fields to improve the practice and create new programs in order to decrease prisoners' recidivism. Prisoners are entitled to education and training with the aim of successful integration in everyday life and the increase of their chances for employment. Andragogical disciplines should be responsible for planning, organization, realization and evaluation of education and training of prisoners. Only staff equipped with such broad education, including in lifelong, non-formal and informal education and learning, can be useful in organization and practice of resocialization, training and reintegration of prisoners. Educational make-up, that is, professional competences of the large number of staff within the services for prisoners' education and training practice are not in accordance with the specific needs of the prison population they are working with.

Keywords: teachers, andragogues, education, training, prisoners.

---

⁷ Dr Branislava Knežić is Associate Professor at the Department of Pedagogy and Andragogy, Faculty of Philosophy, University of Belgrade, and a research fellow at the Institute for Criminological and Sociological Research in Belgrade.

⁸ This paper is a result of a current research project at the Institute for Criminological and Sociological Research in Belgrade, "Crime in Serbia: Phenomenology, risks and opportunities for social intervention" (47011), supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development RS.